

BAYRAM KOCA • “Öfkeli Genç Türkler”

BAYRAM KOCA 1988 yılında Adana'da doğdu. Lisans derecesini Kocaeli Üniversitesi, yüksek lisans ve doktora derecelerini Hacettepe Üniversitesi'nden aldı. Vivo Yayınları'ndan *Türkiye'de İslâm ve Sol* (2014) adlı derlemesi, İletişim Yayınları'ndan "*Kürtler Aslında...*" (2021) kitabı ve "*Suriyeliler Her Yerde!*" (2022) derlemesi yayımlandı. İlgi alanları Türk sağı, milliyetçilik ve göçmenlerdir. 2019 yılından itibaren Kilis 7 Aralık Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmakta.

İletişim Yayınları 3731 • Araştırma-İnceleme Dizisi 629

ISBN-13: 978-975-05-4023-3

© 2026 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2026, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Tulya Çavuşoğlu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Berfin İnan

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44870

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6/41

Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6

Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

BAYRAM KOCA

“Öfkeli Genç Türkler”

Türkiye’de Seküler Milliyetçilik

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ · KEMAL CAN.....	9
“Yükselen milliyetçilik” mitosu.....	12
Farkı karşıdan temin etmek.....	14
Dışlayıcılık, ayrıştırma ve alerjik reaksiyonlar.....	16
Eskiyle mesafe ne kadar yeni?.....	19
Göçmenler, komplolar, küresel nizam.....	22
En etkili turnusol Kürtler.....	24
Demokrasi, ekonomik tercihler, dış politika.....	27
ÖNSÖZ	31
Giriş	33
Yöntem.....	40
BİRİNCİ BÖLÜM	
İSLÂMÇILIK VE SEKÜLERLİK ARASINDA MİLLİYETÇİLİK	43
Milliyetçilik: “İnsanlık tarihinin en başarılı ideolojisi”.....	43
Osmanlı’da milliyetçilik: “Devleti kurtaracak ideoloji”.....	48
Kemalist milliyetçilik: “Muasır medeniyet seviyesine ulaştıracak ideoloji”.....	50
Seküler Türkçü-Turancılar: “Kinimiz dinimizdir”.....	52
Soğuk Savaş’ta milliyetçi-muhafazakârlar: “MHP’de Allah Tanrı’yı kovdu”.....	57
1980 sonrası Türk-İslâm Sentezi: “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne”.....	63

SEKÜLER MİLLİYETÇİLER: “ÖFKELİ GENÇ TÜRKLER”	69
Seküler milliyetçilik: “Islak yağmur gibi bir tamlama”	69
Anti-AKP: “Ne ümmeti, biz Türk milletiyiz...”	78
Anti-göçmen: “Milletine karşı bir aidiyet hisseden bir insan, ülkesine 10 milyon sığınmacı koymaz”	87
Anti-Kürt: “AKP-MHP-PKK koalisyonuna direnmezsek (...) Türk olduğumuz için özür dilememizi bekleyecekler.”	102
Anti-MHP: “AKP kuruldu kurulalı, MHP de AKP’yle ittifak yaptı yapalı Türk’ün faydasına bir iş yapmadı”	112
Türklük: “Yeni milliyetçilik, yani insanlar Türklüklerinden gurur duyuyorlar”	118
Atatürkçülük: “Türküz, Türkçüyüz, Atatürkçüyüz”	132
Sekülerlik: “Müslümanlık çok umursadığı bir şey değil insanların”	140
Asli kaynaklara dönüş: “15-20 yıl sürecek, kafadan inme, Kemalist bir darbe lazım. (...) Ne doğuda Kürtçü bir bölünme kalacak, ne bir yozlaşma kalacak.”	150
Seküler milliyetçiliğin ulusalcılıktan farkı: Turancılık vs. Avrasyacılık	158
Seküler milliyetçilerin ideologu olarak Bahadırhan Dinçaslan: “Ben seküler milliyetçiliğin sahibi, ağası, paşası, peygamberi yahut tanrısı değilim.”	162

KURUMLAR, EYLEMLER VE DEMOKRASİ	167
Kurumlar: “Taban-tavan uyumu”	167
<i>İYİ Parti: “Kahrolsun İstibdat, Yaşasın Hürriyet”</i>	168
<i>Zafer Partisi: “Bunu da herkes bilir ki sosyal medyanın iktidarı Zafer Partisi’dir”</i>	172
<i>Milliyetçi Kongre Derneği: “Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye”</i>	177
Eylemler: “Yeni nesle uygun siyaset”	179
<i>Göçmen karşıtı eylemler: “Hudut Namustur”</i>	181
<i>Açılım sürecine karşı eylemler: “Türkiye Türklerindir”</i>	183
<i>Saraçhane eylemleri: “Mustafa Kemal’in Askerleriyiz”</i>	186

Demokrasi: “Demokrasi olsun, ama bu demokrasi bir devletin varlığını tartışmasın, kuruluş ideolojisini tartışmasın”	189
<i>Demokrasiye mesafe: “Bizim ülke şu an demokrasi ile yönetilmeye hazır değil”</i>	189
<i>Elitist demokrasi: “Öz gelişimini tamamlamayanlar oy kullanmasın”</i>	191
<i>Farklılıklara yaklaşım: “Ben militarist devlet modelini savunuyorum”</i>	192
SONUÇ	201
KAYNAKÇA	207

SUNUŞ

KEMAL CAN

Elinizde tuttuğunuz bu kitabın nasıl bir ihtiyaca karşılık geldiği, nasıl bir boşluğu doldurabileceği, Benedict Anderson'ın *Hayali Cemaatler* kitabından aktardığı “Milliyetçiliğin büyüsu, rastlantıyı yazğıya dönüştürmesidir” sözüyle, yine girişte yer alan “Son dönemde birçok sosyal bilimler çalışması ‘milliyetçilik yükseliyor’ cümlesiyle başlıyor” tespiti arasındaki ilişkide özetleniyor. “Milliyetçilik fikri, doğuştan sahip olduğumuz tamamen ‘tesadüfi’ durumu, değıştirilemez ve uğruna hayatlar adanabilecek kutsal bir ‘kader/ yazğı’ haline getirir. Bu kader hizmet edeceği, hizmet etmesi gerekeni; hakkı olanı, alması gerekeni söyleyen en kolay kılavuz haline geliyor.”¹ Zahmetsiz edinilen bir kimliği, gayet talepkâr bir doğal hakka dönüştürebiliyor. Milliyetçiliğin diğer bir lüksü, yaradılıştan gelen “dışlama özgürlüğü” yanında, herkese “çözüm önerisinin” sorulduğu hatta sorulandığı zeminde bu cevabı vermekten kaçınmayı, tepkisi-

1 Bu yazıda başka dipnot kullanmayacağım. Tırnak içindeki italik bölümlerin hepsi kitaptan alınmış ve bazıları başka kaynaklardan yapılmış alıntı cümleleridir. Kitapta bu detaylara vakıf olacağımız için, tekrardan kaçınmak amacıyla sunuşta bilgilendirici notlar kullanmadım. K.C.

ni sivrilterek çok da gerekli değilmiş gibi yapmayı becerebilmesi. Diğer bütün siyasi iddialar itirazlarını tutarlı ve gerçekçi alternatif programlar haline getirmekle yükümlü tutulurken, milliyetçilerin haklı ve popüler olmak için böyle bir mecburiyeti yok sanki. Çünkü öyle yüksek tepkiler, öyle tehlikeli düşmanlar ve öyle haklı öfkeler tarif edebilir ki; önerisinin merak edilmesini ve sorgulanmasını uzun süre erteleyebilir. Milliyetçiliğin özel bir çaba gerektirmeksizin kendiliğinden sahip olduğu bu avantajların, yine kendisiyle ilgili her düzeydeki tartışma ve değerlendirmeyi etkisine alması şaşırtıcı değil. Bu tür etkilenmeler, çarpıcılık ya da siyasi ajanda mahsulü erken tanımlara kurban edilip serinkanlı çalışmalarla ilerletilmedikçe akademik çalışmalara da sızan ezberler ortaya çıkıyor.

Bir siyasi kimlik, bir duygu durumu ve bir aidiyet evreni olarak milliyetçiliğe bakarken, kendini ifade etme biçimi, görünürlüğü, üstlendiği misyon gibi faktörleri karşılaştırmalı ele almak; küresel, tarihsel, toplumsal, siyasal, kültürel bağlamları ve ilişkiye girdiği bütün dinamikleri birlikte değerlendirmek lazım. Bugün itibarıyla “Bir anlamda Türkiye’de milliyetçi olmak makbul vatandaş olmanın temel şartı olmuştur. Milliyetçilik hariç diğer ideolojiler ölmüş ya da diğer ideolojiler milliyetçilikle girdiği simbiyotik ilişki sayesinde yaşıyor gibidir. Adeta Türkiye’de pergelin sabit ayağının milliyetçilik olduğu, diğer ayağının farklı yöne gittiği bir ideolojik ortam var”. Ortaya çıkan bu tablonun bir yükselişi işaret edip etmediği, niceliksel sıçrama sayılıp sayılmayacağı tartışmalı olsa bile, kendinden çok bahsettirdiği ortada. Kendisini milliyetçi olarak tanımlayanların –bu etiketi kullanma gerekçeleri hayli farklı olmakla birlikte– çok yüksek oranlar tutturduğu görülüyor. Ancak kimlik beyanına karşılık, bu kimliğin siyasi temsil adresi olduğunu iddia eden partilerin oylarında ciddi yükseliş izlenmiyor.

Partilerdeki oy hareketleri daha ziyade konjonktürel gelişmelerden etkileniyor ve hayli kararsız. Ana akım partilerin seçmenlerinin önemli bir kısmının da kendisini ve partisini milliyetçi sayması, ideolojik aidiyetten ziyade duygu ortaklığı özelliğinin baskın olduğunu işaret ediyor. Her şeyin içinde bulunma ve bulunduğu alanın her şeyini belirleme arzusu, nüfuz etme hevesi çok yüksek.

Milliyetçilik, yeniden popülerleştiği her dönemde, en yaygın ve en güncel tepkilerle temasa girdiği için, hep ilginç ve çoğu zaman yenilenmiş sayılabilir. Yayılma, hızla kitleselleşme, sirayet kabiliyeti nedeniyle daima dikkat çekici olabilir. Bu nedenle milliyetçilik, bir siyasi rota olarak ortaya çıktığı, böyle ele alındığı modern dönem boyunca, ulusal ve uluslararası düzeyde defalarca “yükselme” ya da baskın belirleyicilik değerlendirmelerine ve “yeni dalga” yakıştırmalarına konu oldu. Bu anlamda popülerite ve hatta akademik ilgi bakımından en hareketli grafiğe sahip siyasi kimliklerden olduğu söylenebilir. Sadece geçen yüzyılda bu dalgalanmanın defalarca tekrarlandığını, konuşulduğunu gördük. İmparatorlukların çözülmesi, ulus devlet dinamikleri, dünya savaşları ve daha yakın zamanda –iki bloklu dünyanın bitişiyle– ortaya çıkan 90’lar milliyetçiliği, çok kuvvetli ve etkileyici hatta yıkıcı dalgalardı. Şimdi de ağırlıkla küresel göçle ilişkilendirilerek yeni ve güçlü bir küresel dalgadan bahsediliyor. Tepkilerle hızlı eklemleme yanında, dışlama rahatlığı da kolay ayrışma imkânı veriyor. Özel olarak seküler milliyetçilik, harekete geçirdiği profil veya varsayılan potansiyel itibarıyla, Türkiye’deki siyasi konjonktür ve yeniden şekillenen siyasi coğrafyada kritik fay hatlarıyla örtüşüyor. Yeni olan bir sürü unsuru içine çekerek, bazı eskileri tazeleyerek, bazılarını geride bırakarak; yeni ilişkilendirme biçimleri yaratarak ama en önemlisi başka türlü yapmaya başlayarak dikkatle bakılmayı hak ediyor.

“Yükselen milliyetçilik” mitosu

Küresel ölçekte ve elbette Türkiye’de, “milliyetçiliğin yükselmesi” artık kesin hüküm muamelesi görüyor. Medyatik değerlendirmelerde, popüler tartışmalarda hatta gündelik siyaset sohbetlerinde bu cümle tartışılmaz bir hakikat gibi kullanılıyor. Elinizdeki kitapta Bayram Koca’nın isabetle işaret ettiği gibi “sosyal bilimlerde popülerleşen konuların akademik gündemi belirleme ve kimi zaman da domine etme eğiliminde olduğu” da –günümüzde çok daha– gerçek. Bu yükselişi inandırıcı kılan güncel endişeler de arzı ve talebi yukarı doğru itiyor. Son yıllarda çok sertleşen siyasi mücadelelerin, ittifak senaryolarının ve çeşitli politik tasarımların, bu konu etrafında –bazen zorlama– akademik destek talepleri yarattığı da düşünülebilir. Fakat popülerleşmenin kaçınılmaz komplikasyonu olan derinleşme zafiyeti de hemen kendini gösteriyor. Milliyetçilik ama özel olarak “milliyetçilikteki yükseliş” çok bahsedilen ama hakkında daha az şey bilinen, bilindiği sanılanların yeterince tartışılmadığı ama her denkleme belirleyici değişken olarak dahil edilen bir meseleye dönüşüyor. Doğrudan milliyetçilikle ilgili olmayan pek çok akademik makalede, “milliyetçilik yükseliyor” tespiti kullanılıyor ve ezbere dönüşüyor. Yükselen bazı dinamiklerin kendisini “yeni bir milliyetçilik” formunda gösterme ihtiyacında olduğu da bariz.

“Yükseliş” tespiti veya bunun anlam ve önemi yeterince didiklenmeden, karşılaştırmalar yapılmadan, bağlamı tartışılmadan; yaratacağı etki ve olası potansiyel ya da çeşitli denklemlere yerleştirme hevesiyle ele alınması ciddi sorun. Son yıllarda bunu izale edebilecek çalışmalar artıyor olsa da, devam eden bazı sıkıntılara temas etmek gerekir. Bu alanda yapılan gazetecilik faaliyetlerinin ve bazı akademik çalışmaların sorunlu yöntemlerle ve dar bir evrenle yetindi-

ği oluyor. En yaygın eğilim, çıplak gözlemlere dayalı “görünürlüğün” çok önemli ve bazen yeterli kabul edilmesi. Görünürlüğün artması, daha yakından bakmak ve anlama gayreti için elbette çok kışkırtıcı ama başka ölçümlerle sağlaması yapılmadan, niteliksel karşılaştırmalara konu edilmeden kullanıldığında yanıltıcı çıkarımlara, fazla iddialı genellemelere sebep olabiliyor. Bir başka sorunlu çalışma tarzı –tıpkı “kuşak” çalışmalarında olduğu gibi– “ne düşünüyorlar, ne istiyorlar” sorularına cevap arayan, gazete ilavesi veya dergi anketleri kadar zayıf röportajlar. Özellikle gazetecilik çalışmalarında, bu eğilim –başlık çekiciliği yüzünden– çok yaygın. Kimi zaman derinlemesine mülakat, kimi zaman anketlerle oluşturulan yeni veriler, bu konudaki derinliği sağlamada son derece önemli. Ancak çalışmalardaki ham verilere bazen “söylenenin söylendiği biçimiyse” anlam yüklendiği oluyor.

Yöntemden bağımsız veya doğrudan yöntem sorunuyla bağlı olarak, kullanılan kavramlarda –sıfatlarda– özensizlik de rastlanan bir durum. Çarpıcı başlıklar üretmeye hevesli gazetecilik reflekslerinin akademik çalışmalara da sızdığı görülüyor. Milliyetçiliği geniş bir çeşitlilik içinde algılamak, bütünlüklü ve homojen bir ideoloji muamelesi yapmak sık karşılaşılan sıkıntılar. Oysa milliyetçiliğin önemli avantajlarından biri olan elastiklikle uyumlu olarak, “yeni” olan milliyetçilik ideolojik olarak daha *savruk*, *amorf* ve *merkezsiz*. Milliyetçiliğin ortaya çıkış dinamikleri, Türkiye serüveni ve küresel etkiler tartışılmadan –en azından hatırlatılmadan– aceleci kestirimler, genellemeler yapılıyor. Nötr bir tespit gibi duran “yeni” ya da “farklı” nitelemeleri bile vurgularıyla ciddi yönlendirme içeriyor bazen. Bir şeyin var olmasını, var olma gerekçelerini fark etmek, anlamaya çalışmak ile onun yepyeni bir şey olduğuna karar vermek arasındaki yolculuk bazen fazla kısa sürüyor. İsimlendirme

aşamasında hatta soru formlarında bile tercih edilen kelimeler bazı imalar taşıyabiliyor. Mesela “öfkeli” olmak hak yaratan bir toplumsal-siyasal gerekçe gibi ele alınabiliyor. Tam da bu etkiyi yaratmak için böyle kullanıldığı ortadayken üstelik. Yeni eğilimin kullanmayı tercih ettiği isimlerle olgunun karakteri arasındaki mesafe zaman zaman korunmuyor.

Farkı karşıdan temin etmek

Seküler milliyetçi yeni dalganın dünya örnekleriyle kıyaslamasında kısa yollar, kestirmeler tercih ediliyor. Türkiye’deki dinamiğin dünyadaki, özellikle Avrupa’daki ırkçı faşizan momentle benzerliklerinden çok “farklılığa” vurgu daha güçlü. Türkiye milliyetçiliğinin geleneksel “biz onlara benzemeyiz” anlatısı, yeni dalga tarafından kopyalanıyor hatta aksi değerlendirmeler çok sert saldırıların konusu olabiliyor. “Değişimi görememek”, “değişimi anlamamak” sık kullanılan argümanlar. Batı’daki akademik çalışmalarda, 30’ların kötü anılarına referansla milliyetçi dalga “aşırı sağ”, ırkçılık hatta neofaşizm gibi negatif nitelemelerle ele alınırken; Türkiye’deki dalga zaman zaman neredeyse umut beslenen özel bir dinamik gibi yorumlanabiliyor. Batı siyasetinde ve medyasında anlamak, hak vermek biraz da suyuna gitmek gereken bir problem olarak işlem görüyor belki ama Türkiye’deki ittifak siyasetinde cazip partner olarak öneriliyor. Bu pozitif ayrımcılık, seküler milliyetçiliğe özel bir durum değil aslında. “Eski” ve yeni milliyetçilikler, Türkiye’de uzun bir süredir en risksiz hatta takdir garantisi içeren siyasi kimlik olmaya devam ediyor. Ayrıca milliyetçiliğin özel yeteneklerinden biri olan güvenli ve tatmin edici bekleme alanı ve konak-durak sunma özelliğini de unutmamak gerekir.

Milliyetçiliğin Türkiye serüveni hakkındaki çalışmalar, birbirinden çok farklı ama buna karşılık çok yerleşik kanaatler oluşturmuştur. Birçok milliyetçilikten bahsedilebileceği gibi, milliyetçiliğe bakış konusunda da çok farklı bakış açıları mevcut. “Eski” milliyetçilikler ve “yeni” milliyetçilikler için bu yerleşik bakış açılarının devrede olduğu, benzer perspektiflerin kullanıldığı söylenebilir. Milliyetçi siyasetçi ve akademisyenlerin ortak bir milliyetçilik tarifi olmadığı gibi, milliyetçiliğe eleştirel bakan çevrelerin belirli fonksiyonları öne çıkaran ve diğer yönlerini ihmali hak gören tutumları var. Mesela milliyetçiliğin baştan itibaren zaten seküler olduğunu ileri sürenler olduğu gibi, İslâm’ın milliyetçiliğin tamamlayıcı hatta zorunlu parçası olduğunu söyleyenler de mevcut. Aynı şekilde milliyetçiliği devletle ilişkisi ve operasyonel fonksiyonla sınırlı görenler yanında sivil yönüne, toplumsal tabanına dikkat çekenler de. Seküler milliyetçilik tartışmaları ve çalışmaları da kaçınılmaz olarak bu karışıklığın etkisi altında. Ayrıca “yeni” milliyetçilik, kurumsal temsil ilişkisi bakımından çok daha zayıf olduğu için resmî söyleme bakarak ideolojik-siyasi sınırlarını çizmek ve beslenme kaynakları çok savrak olduğu için referansları ayırıştırmak zor.

Bu alanın ve bu alanda yapılan tartışma ve çalışmaların zorluklarını ve sorunlarını işaret ederek başlamamın nedeni, Bayram Koca’nın “Seküler Milliyetçilik” başlığıyla yaptığı katmanlı çalışmanın bu dağınıklığı toparlamaya katkısının daha iyi anlaşılması. Çünkü bu kitap hem teorik çerçeve hem de alan verileri bazında çeşitli eksenlerde karşılaştırmalar sunuyor. Oluşmuş sınırlı veri havuzunu tekrar okuyarak derinlik kazandırıyor. Parçalı bilgileri başarıyla bütünlüyor. Çapraz sorgulamalarla üretilmiş çıkarımların sağlamasını yapıyor. Böylece seküler milliyetçilik olgusunun diğer milliyetçiliklerden farklarına, etkilendiği ve etki-